

fountains and Burgundian pageant cars. But this is a matter of tone, of emphasis perhaps. The book is still a good one and convincing too.

Richard Vaughan

Hessel Miedema, ed., *De archiefbescheiden van het St. Lucasgilde te Haarlem 1497-1798* (Alphen aan den Rijn: Canaletto, 1980, 2 dln., 1234 blz., f300,-, ISBN 90 6469 584 9).

De Amsterdamse kunsthistoricus H. Miedema is gefascineerd door het probleem van de sociale status welke de beeldende kunstenaars in de Republiek hadden. In artikelen heeft hij reeds betoogd dat de vroegere artiest niet hetzelfde verheven prestige genoot als aan het moderne kunstenaarschap pleegt te worden gehecht. Miedema meent dat de historiografie zich, door positie en prestige als historische constanten te beschouwen, heeft laten verleiden tot een anachronistische visie. Weliswaar waren er tijdgenoten zoals Van Mander die aan die anachronistische visie der kunsthistorici perspectief gaven - Van Mander wees immers op het essentiële onderscheid tussen meesters 'uit de kunst' en mannen 'van het ambacht' —, doch zij waren volgens Miedema pretentieuze figuren wier emancipatorische ambitie niet mag worden gelijkgesteld met de perceptie van de meeste tijdgenoten-consumenten.

Nu zou men zich kunnen voorstellen dat Miedema een dergelijk belangwekkend thema uitwerkt in een studie in de trant van G. Groenhuis, *De predikanten. De sociale positie van de gereformeerde predikanten in de Republiek der Verenigde Nederlanden voor ± 1700* (1977). Hij heeft echter een andere weg gekozen. Hier wordt een bronneneditie gepresenteerd, voorzien van een 'probleemstelling' (1-14). Het moet dus ook als bronnenuitgave worden beoordeeld.

De editor verantwoordt de keuze van het *Haarlemse* gilde niet. Maar het is waarachtig niet moeilijk die te begrijpen en te billijken. Een zo beroemde bent hoeft geen krans: Maarten van Heemskerck, Hercules Pieters (aldus vindt men Seeghers hier terug), Jan en Salomon de Bray, Pieter Saenredam, Hendrik Vroom, Frans Hals enz.. Ernstiger vind ik het gemis van een verantwoording van de keuze der archivalia. Wat vinden we hier eigenlijk? De inhoudsopgave zegt het wel heel laconiek: A. Stukken, B. Boeken, C. Ledenlijsten. Ik vrees dat de uitgever zich hier door een ondeugdelijk criterium heeft laten leiden. Wat zijn zoal die stukken en waar komen ze vandaan? De eerste rubriek omvat 'losse' stukken, zoals akten van diverse pluimage: stichtingsoorkonden, certificaties, ordonnanties (van het Haarlemse Lucasgilde zelf, maar ook van Gouda, Delft), een rekeningfragment, betalingsopdrachten, notariële getuigenverklaringen, requesten, een lijst van te veilen schilderijen, schuldbekentenissen enz.. Maar ook 'stukken' die men geen losse stukken kan noemen: uit de registers van burgemeesters overgenomen resoluties of uit de registers van thesauriers door de editor gekozen posten. Al deze 'stukken' zijn in het eerste deel chronologisch geordend afgedrukt (A 1-202).

Rubriek B (1-18) is al net zo'n dispaaraat geheel. Daar vindt men, eveneens in chronologische volgorde: ten eerste uittreksels welke mr. G.W. van Oosten de Bruyn in de achttiende eeuw maakte uit thans verloren registers van het Haarlemse St. Lucasgilde; beginnend met excerpten uit het 'eerste register' dat de periode 1502 tot 1507 zou hebben omvat. Ten tweede fragmenten van registers - bijvoorbeeld een stukje van het 'tweede register' met aantekeningen over de jaren 1547 tot 1554. Ten derde complete registers (die men thans in slechts zeer oneigenlijke zin 'boeken' zou kunnen noemen), met name vindboeken, reken- en kasboeken. Rubriek C omvat ledenlijsten die men natuurlijk best als categorie

RECENSIES

apart mag zetten. Als eindpunt is het jaar 1798 gekozen, waarin de gilden wettelijk werden opgeheven. Aangezien er ten gemeentearchief in Haarlem geen eigenlijk fonds van het St. Lucasgilde - op zich geen onveranderlijke instelling trouwens - bestaat, stond de editor voor het probleem: uit diverse onderdelen van 'de archieven der gilden' een bronnenuitgave betreffende het St. Lucasgilde samenstellen. De uitgever heeft kennelijk een ruime keuze gemaakt en ook 'stukken' opgenomen van gilden waarvan de leden gedurende enige tijd onder het Lucasgilde ressorteerden (17-20).

Het gaat hier, als zo vaak, om administratieve bescheiden - in de eerste plaats van het gilde, in de tweede plaats van de stedelijke overheid (vgl. 14). Op dit punt kan de editor een omissie verweten worden. Een uitgever heeft, dunkt mij, de taak om de gebruiker - al is het maar in het kort - bekend te maken met aard en waarde van die bescheiden en met het administratieve kader waarin ze zijn ontstaan. Een gebruiker die niet weet wat 'vindersboeken' zijn - en Miedema legt het niet uit! - kan zo'n bron of zijn inhoud nooit kritisch op zijn waarde schatten.

Het belang van de kennis van de gilde-administratie is ook in concreto gemakkelijk te verduidelijken aan de hand van bijgaande grafische voorstelling.

naar: H. Miedema, De archiefbescheiden... rubriek B (395-929) en C

	1500	1800	1700	1798
*[1e (?) Register]				
*[2e Register]/fragment				
*[3e Register]				
*[4e Register I]				
*[Vindersboek A]				
*[4e Register II]				
*[Vindersboek B]/fragment				
"[Vindersboek C]/fragment				
•[Vindersboek D]				
[Rekenboek A]				
Rekenboek B				
•[Vindersboek (E)]				
•[Vindersboek (F)]				
[Vindersboek G]				
(Naamboek I)				07_____42
Vindersboek (H) = 'Gildeboek'				
'Gildeboek' (II)				
'Gildeboek' (III)				
Kasboek				

Toelichting: de tussen [] zijn verloren gegaan; van de met * voorziene registers zijn slechts uittreksels overgeleverd; de aanduidingen tussen () zijn van mij; het bestaan van 'rekenboek A' blijkt op bladzijde 229; voor Naamboek I zie rubriek C 1; voor Gildeboek II zie C 4 en voor Gildeboek III C 5.

Gonnet heeft in 1877/78 een ordonnantie gepubliceerd, waarvan Miedema het nu aannemelijk maakt dat het een ontwerp-ordonnantie voor het Haarlemse St. Lucasgilde is gebleven (1631) die nooit door het stadsbestuur is bekrachtigd. Toch is het niet zo dwaas dat men dit ontwerp voor een nieuwe ordonnantie heeft gehouden, want 1631 was kennelijk een administratieve cesuur. Dat blijkt uit de grafiek, maar ook uit de gilde-inventaris van 1635 (A 81): toen begon men een vindersboek A, een groot register A, en een kasregister A (zie bladzijde 179 sub 2-4). Het gildebestuur heeft dus op zijn minst op een nieuw wettelijk kader geanticipeerd door een administratieve hervorming. (Ik merk nog op dat men in die-

zelfde inventaris van 1635 spreekt van de keuren van 1514, 1590 en de 'Nieuwe keure om [of?] Reformatie' van 1631!)

Ook over de tekstuitgave is een opmerking op zijn plaats. Ik hoop te hebben duidelijk gemaakt dat het hier inderdaad om administratieve bescheiden gaat. Het heeft dus geen enkele zin daarop een editietechniek toe te passen die is geschoeid op de uitgave van literaire teksten (met name van Hoofs lyriek). Dat leidt slechts tot absurditeiten waarover ik zwijg: ze springen in het oog. De editor had er beter aan gedaan de aanwijzingen van het Nederlands Historisch Genootschap voor het uitgeven van historische, niet-literaire bronnen te volgen. Dat zou bovendien tot een typografisch heel wat acceptabeler vorm hebben geleid.

Ook al is deze uitgave niet voorbeeldig, het eindoordeel - zelfs van een onbescheiden historicus - mag niet negatief luiden. Hier en daar zou men, ook in details, wel wat meer uitleg hebben gewenst, maar dat blijft een kwestie van smaak. (Miedema is er vooral op uit naar veilingcatalogi te verwijzen.) Ongetwijfeld kunnen ook historici van deze uitgave profiteren. Niet alleen in het kader van een (broodnodige) studie over de werking der gilden, maar ook bijvoorbeeld naar de positie van de vrouwen in de aangesloten ambachten (de ruzie tussen Judith Leijster en Frans Hals is slechts een cause célèbre). Dat kunsthistorici nu zouden concluderen dat Miedema zijn these ('probleemstelling') met deze bronnenuitgave zou hebben bewezen, kan ik me moeilijk voorstellen. Daarvoor is nog ander geschut nodig. Rest nog mede te delen dat de bronnenuitgave toegankelijk is gemaakt door omvangrijke registers op personen en zaken. Al met al een indrukwekkend oeuvre.

A.H. Huussen jr.

Christiaan de Jonge, *De irenische ecclesiologie van Franciscus Junius (1545-1602)* (Nieuwkoop: B. de Graaf, 1980, x + 316 blz., f95,-, ISBN 90 6004 364 2).

De Jonge heeft in dit geschrift de figuur van de eerder door J. Reitsma, F.W. Cuno en anderen reeds onder de aandacht gebrachte gereformeerde prediker en theoloog Franciscus Junius opnieuw aan de orde gesteld. In het bijzonder gaat het daarbij om het irenisch aspect van zijn kerkopvatting, zoals dat met name in zijn *Le Paisible Chrestien* van 1593 tot uitdrukking komt. Een recent Belgisch proefschrift, dat van B.A. Venemans (Brussel, 1977), behandelt vrijwel hetzelfde thema als De Jonge, maar laat de theologische achtergronden naar de mening van onze auteur teveel buiten beschouwing.

De Fransman van origine die Junius was (Fran?ois du Jon), heeft een belangrijk deel van zijn leven in de Nederlanden doorgebracht, eerst als gereformeerd verkondiger te Antwerpen vooral in de felbewogen jaren 1565-1567, later opnieuw, na een Paltsisch intermezzo, als hoogleraar aan de Leidse hogeschool vanaf 1592 tot aan zijn dood in 1602. Kersvers in de Nederlanden heeft de twintigjarige alumnus van de Geneefse academie de bijeenkomst bijgewoond die tot de stichting van het Verbond van edelen leidde en schreef hij vlugschriften zoals wellicht het vermaarde *Briefdiscours envoyé au Roy Philippe*.

Tot goed begrip van de irenische ecclesiologie die Junius tot ontwikkeling heeft gebracht, wijdt De Jonge eerst een belangrijk hoofdstuk aan de plaats die hij inneemt in de wordende gereformeerde theologie van zijn tijd. De nadruk valt daarbij op de toepassing van elementen uit de Aristotelische filosofische antropologie, naar het voorbeeld van de middeleeuwse scholastici. In het weldra hier te lande zo omstreten vraagstuk van de predestinatie plaatste Junius zich tussen infra- en supralapsariërs op het standpunt dat de gehele mensheid er het object van vormde. In verband met de goddelijke belofte van het toekomstig heil is ook het bijzonder accent van belang dat Junius op de verbondsleer legt. Het oude verbond, begon-